

TERWORM EN DE BENDE,

WAAR IK MIJN ONSCHULD VERLOOR

Door Jos van den Bosch

© Valkenburg maart 2022.

Inhoud

TERWORM EN DE BENDE, WAAR IK MIJN ONSCHULD VERLOOR.....	3
EEN BEETJE GESCHIEDENIS.....	4
BEWONERS MET NAAM.	7
Het geslacht Knols	8
Een heel nest Seelen	9
Via de Familie de Vries.	11
WANDELEN EN SPELEN	14
ZWEMBAD TERWORM	18
TERWORM, AUTO'S EN DE LIEFDE	27
UITZICHT OP TERWORM.....	30

TERWORM EN DE BENDE, WAAR IK MIJN ONSCHULD VERLOOR..

In een slenk tussen Heerlen en Voerendaal ligt een gebied dat aangeduid wordt met de naam de Bende en Landgoed Terworm. Het kan allemaal zo weggelopen zijn uit de verhalen van Olie B. Bommel en Tom Poes. Sliertige bomen, behangen met stroken baardmos en andere ophangsels. Machtige woudreuzen in een drassig landschap. Vaak mistflarden over de weilanden, die de unieke flora omarmen. Sleutelbloemen en varens voeren de overhand. Midden in dat overdonderende natuurschoon ligt zowaar een kasteel dat een Bommel waardig zou zijn: kasteel Terworm. De naam Terworm (en de Bende) komt opeens zo vaak voorbij dat ik ga beseffen wat voor een belangrijke rol dit gebied in mijn leven en vooral in mijn jeugd heeft gespeeld. Er zijn zo veel personen en verhalen die op een of ander manier met deze gebieden verbonden zijn dat ik de drang krijg om een en ander op te schrijven. Immers als ik ze niet vertel dan gaan ze verloren en weet niemand het meer.

EEN BEETJE GESCHIEDENIS.

Terworm 1920

Er zijn twee kastelen in het gebied dat bekend staat als landgoed Terworm. Het kasteel Terworm zelf en het riddergoed Eykholt. Ze stonden op minder dan een kilometer van elkaar. Eykholt was een leengoed van het aartsbisdom Keulen en bestond uit een kasteel met bijbehorende hoeve en watermolen.

Het is het oudere van de twee kastelen op Terworm. De eerste vermelding van dit kasteel was in een akte uit 1385 toen het eigendom was van de uit Aken afkomstige ridder Gerard van den Eycholtz. Hij behoorde tot het geslacht Van der Lynden genaamd Eycholtz.

Dan komen er eerst een hoop Eycholtzen, van der Lyndens en tenslotte de familie Strijthagen.

Dan een familie Holthausen en baron Van der Heyden – Belderbusch totdat dit kasteel wordt gesloopt in 1760. Deze laatste eigenaren van het kasteel, de familie Van der Heyden -Belderbusch, waren destijds ook de eigenaren van de watermoelen en van het kasteel Terworm. De ruïne werd, als onderdeel van het landgoed Terworm, in 1917, verkocht aan de Oranje-Nassaumijnen.

Nu staat er nog steeds een woonhuis behorende tot de Eikendermolen.

Ruïne en Eikendermolen,

Die Eikendermolen wordt voor het eerst in 1468 vermeld. Het gebouw is in vakwerk met bakstenen opgericht. Omdat de langslopende Geleenbeek niet voldoende water voerde om de molen aan te drijven, werd 's nachts via een zogenoemde stuwvijver het water uit de Geleenbeek opgeslagen. Overdag werd dit water gebruikt om de molen aan te drijven.

Over de jaren raakte het kasteel dat naast het molenhuis ligt, overwoekerd met planten en kon men de kasteelruïne een tijdlang niet meer zien. Als je er lang s fietste wanneer je naar het zwembad ging, zag je wat muurrestanten, de weermuur, maar niemand wist waartoe die behoort hadden. Je fantaseerde erover en er hing iets spookachtigs over deze ruïne. Je zou het niet in je hoofd halen om daar eens te gaan kijken, zo spookachtig zag het uit. Er resteert dus van het kasteel en van de boerderij niet veel meer dan een ruïne waarvan de toestand slecht is. Alleen het woonhuis van de Eikendermolen is nog in goede staat behouden gebleven. Wie er in het woonhuis woonde was ook een raadsel, je zag nooit een levende ziel.

De poort in 1970

Dan het kasteel Terworm zelf. Het huidige complex, dateert grotendeels uit de 17e eeuw toen de oude 15de-eeuwse, verdedigbare voorganger werd omgebouwd tot een woonverblijf. Het kasteel heeft twee vleugels in een T-vormig grondplan en ligt, tezamen met een voorburcht, op een geheel omgracht terrein, waarbij het uiterlijk van een waterburcht ontstaat. Het hoofdgebouw is aan de voorzijde bereikbaar via een typische fotogenieke mergelstenen boogbrug uit 1843 naar de hoofdingang. Wie ooit over Terworm gewandeld heeft, net zoals ik in 1970, de binnenplaats van het kasteel door deze poort zeker gefotografeerd.

Kasteel Terworm anno 2021

De huidige kasteeltuin is een reconstructie aan de hand van opgravingen van en onderzoek naar de Franse rococotuin welke in 1787 door Graaf Vincent van der Heyden-Belderbusch was aangelegd. Vroeger zag je twee trieste pilaren midden in een wei waar schapen graasden. Niemand wist waarom die twee statige pilaren daar stonden, wij dachten dat ze het begin van een oprijlaan waren geweest. Maar het was dus oorspronkelijk een prachtig kunstig aangelegde 'Franse tuin'. Van der Valk, die het kasteel gekocht hebben en er een prachtig hotel-restaurant van gemaakt hebben heeft de 'Franse Tuin' in ere hersteld. Overigens wordt deze tuin elders een 'Engelse Tuin' genoemd. Wie het weet mag het zeggen. De tuin is openbaar, een favoriete trouwlocatie en is gratis toegankelijk, het is maar dat je het weet..

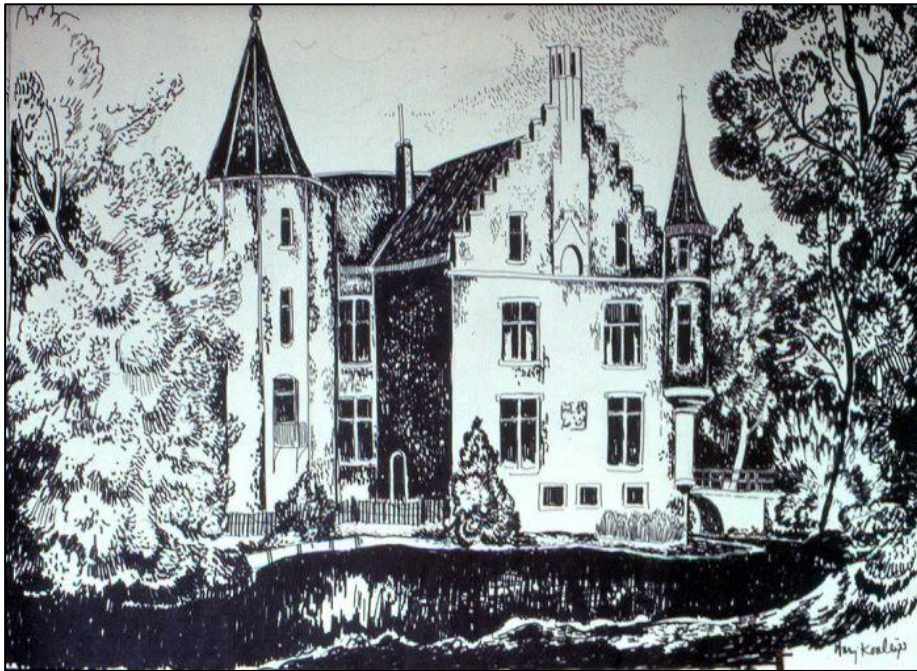

Luchtfoto Kasteel Terworm

Door het overlijden van zijn vrouw, de eigenaresse, kwam het kasteel in handen van Otto Napoleon baron de Loë-d'Imstenraedt (1821-1897). Het is vooral deze familie die veel nabijgelegen goederen en boerderijen aankocht, waarmee het landgoed Terworm flink werd uitgebreid. Tot de aankopen behoorden Douvenrade, de Dries, het Geleenhof en Prickenis.

Als je die namen van de eigenaren allemaal leest in de annalen, dan vraag je je af: wat hebben die families daar al die tijd gedaan? Het gebied lag toentertijd in een drassig bos gebied afgezonderd van de wereld. Wat bracht die adel er toe om zich af te zonderen op dit kasteel en hoe zal het leven in zo'n kasteel uitgezien hebben. Op die vragen vind je weinig antwoorden, ik heb er nooit wat over kunnen lezen.

BEWONERS MET NAAM.

Tekening Harry Koolen

Gedurende het grootste deel van de 20e eeuw was het kasteel en het bijbehorende landgoed in handen van de Oranje-Nassau Mij. Onder het landgoed ligt het gangenstelsel van de voormalige kolenmijn. Blijkbaar was er grote kans op mijnschade, want dat zou een van de redenen zijn geweest waarom de mijn het landgoed heeft aangekocht. Toentertijd was er echter ook een streven naar een gezonde groene omgeving voor de mijnwerkers, waar ze konden wandelen en later ook zwemmen, misschien ook een van de redenen. En het geheel zal goedkoop geweest zijn. De directie heeft er nooit gewoond, die hadden prachtige villa's in de stad zelf.

Jeroen en grootvader 2002 (H. Koolen 1956)

Kasteel Terworm heeft gedurende de tweede wereldoorlog en de bevrijding veel te lijden gehad van troepen die erin gelegerd waren. Er werden ondermeer in sommige kamers kleine kampvuurtjes gestookt, waarschijnlijk om het warm te krijgen en deuren vertoonden kogel- en bajonetgaten. In 1945 kwam het, behoudens een deel dat door de boswachter en zijn gezin, de familie Knols, werd bewoond, leeg te staan. Schilder Harry Koolen die zich in Heerlen had gevestigd nam zijn intrek. Harry Koolen vestigde zijn reputatie vooral als schilder van portretten. Hij portretteerde onder andere Koningin Juliana, burgemeester Michiels van Kessenich van Maastricht, bisschoppen in opdracht van het Bisdom Roermond en directeuren van Staatsmijnen. Ook zijn kinderen en kleinkinderen stonden vaak model. Hij schilderde ook portretten in opdracht en heeft zo ook het portret geschilderd van mijn vader dat hem in 1956 geschonken werd door de directie van de ON Mijnen ter gelegenheid van zijn 25 jarig dienstjubileum.

Het kasteel had rond 1900 reeds centrale verwarming met ribbenbuizen als verwarmingselementen, welke nog voor de oorlog werd ontmanteld. Daarna vond verwarming plaats door middel van kachels. Het verschil in temperatuur 's winters in de woonkamer (tot 28 OC) -de schilder had het op latere leeftijd graag warm - en andere vertrekken (nauwelijks boven nul) was opmerkelijk. In warme zomers was het daarentegen aangenaam koel als gevolg van de dikke muren. In het hoofdgebouw woonde in dezelfde periode de eerder genoemde fam. Knols en verder de fam. Seelen, in de bijgebouwen in de loop der jaren ondermeer de families Reinders, Gall, De Vries (Ru de Vries, graficus, kunstschilder en beeldhouwer, met wie Koolen bevriend was). Haenraeds (Wim Haenraeds, (eveneens kunstschilder), Eckhardt en Moonen.

Het geslacht Knols

Guillaume Knols (zoon) , Jachtopziener van de ON Mijnen

De vader van Guillaume Knols, moet rond 1918 het kasteel hebben betrokken. Een paar jaar daarvoor, tijdens een diner met een aantal notabelen in Sint Gerlach bij de toenmalige eigenaar van het kasteel, baron De Loë, was de verkoop van het kasteel Terworm aan de Oranje Nassaumijnen onderwerp van gesprek. Een van de aangezeten notabelen was burgemeester Hens van Valkenburg, een vriend van de vader van Guillaume. Na de overdracht van het kasteel moest dan wel nog een jachtopzichter voor het landgoed worden aangesteld, en burgemeester Hens wist nog wel iemand: Guillaume Knols, die op dat moment in Zeeland zijn militaire dienstplicht vervulde. Zo kwam het dat Guillaume Knols, nadat de baron in 1917 het kasteel aan de Oranje Nassau Mijnen had verkocht, rond het jaar 1918 het kasteel betrok. Hij trad officieel per 1 maart 1918 als jachtopzichter in dienst van de mijnen. Maar of hij ook toen pas op kasteel Terworm is gaan wonen is niet bekend. Feit is dat het kasteel helemaal leeg stond. "Zoek je er maar een plek uit om te gaan

wonen” werd hem gezegd. Hij betrok de begane grond en de verdieping van het kasteel zelf. Op het kasteel leerde hij Anna kennen, de moeder van zijn 6 kinderen waarvan één ouder zusje vroegtijdig overleed. Alice en haar twee zussen Mia en Cis en haar twee broers Jan en Hub brachten hun jeugd door op kasteel Terworm.

Knols was de jachtopzichter van het landgoed Terworm, dat zich in die tijd verder uitstreckte dan het huidige landgoed. “Het liep van de grens met Voerendaal, van kasteel Cortenbach tot aan Ten Esschen, de Morgenster, Zeswegen tot en met het terrein van ’t Loon, vroeger door ons ‘de Bende’ genoemd. Dit lag tegenover de Laanderstraat en was een geliefd speelterrein. Er werd vooral gejaagd op klein wild. Fazanten, patrijzen, hazen, konijnen. En af en toe werd er eens een vos geschoten. Mijn vader kende hem goed en als we hem tijdens een van de wandelingen ontmoetten vond ik het ongelofelijk dat het gesprek op gelijk niveau plaats vond, zomaar met die Knols, die met hagel schoot!

Een heel nest Seelen

De naam Seelen heeft meerdere keren mijn levenspad gekruist . Op het kasteel ontstond een heel nest met telgen van de familie Seelen. Toen ik in de tweede klas van de HBS op het Bernardinus College in Heerlen zat, had ik een vriendje die ook op kasteel Terworm woonde. Het was een zoon van de familie Seelen, een legendarische naam in Heerlen en omstreken. Zijn vader was beambte op de Oranje Nassau Mijn

Maar die jongen was best aardig en ook bijzonder. Door een infectie, veroorzaakt door een simpele verkoudheid was een hartklep door bacteriën aangevreten. Hij was een van de eersten die een nieuwe hartklep heeft gekregen hetgeen in die tijd (1962) een zeer risicovolle operatie was. Ik mocht aan zijn borst luisteren want het balletje dat de hartklep verving maakte een ploppend geluid. Je hoorde zijn hartslag dus niet als boem-boem, maar als boem-klik.

Een van zijn ooms H.C.I. Seelen, was leraar Nederlands op mijn Bernardinus College en viel door zijn ouderwetse uitstraling nogal op. Hij werd door ons ‘puntje’ genoemd. Zijn lessen waren uiterst diepgaand en dus voor de leerling langdradig. Zijn literatuurlessen gingen een trimester lang alleen maar over Mariken van Nimweghen en dat lag niet direct in onze belangstelling. Hij had een hemd aan met een opstaande stijve boord en zijn les was een redevoering tegen, ja tegen wie eigenlijk. Niemand luisterde behalve een enkele sufferd die vooraan was gaan zitten en dus wel moest doen alsof hij oplette. Een bijzonder, een beetje macaber figuur, kenmerkend voor veel familieleden uit deze familie met een heel eigen karakter.

Een tante van hem was juffrouw Seelen, die werd naderhand mijn directrice op het Coriovallum College (het vroegere Clara College) Dorothea (Thea) Seelen werd geboren op 3 juli 1909 als vierde kind van Jos Seelen, de eerste gemeentearchitect van Heerlen. Het gezin, dat nog uitgebreid zou worden met acht kinderen, woonde niet op kasteel Terworm, maar in een door Jos Seelen zelf ontworpen kantoor annex woonhuis aan de Valkenburgerweg 22 te Heerlen, Van daaruit ging Thea Seelen naar de lagere school van het Sint Clara klooster aan de Gasthuisstraat waar de zusters Franciscanessen de scepter zwaaiden. In 1964, het jaar waarin Thea Seelen haar zilveren jubileum als lerares Nederlands vierde, werd de nieuwbouw van de school aan de Klompstraat officieel geopend. Daarmee werd het Heerlense Sint Clara College de grootste meisjesschool voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (vhmo) van Nederland. Voordat Thea Seelen in 1965 de eerste ‘meijuffrouw’ directrice op het Clara College werd, waren haar tal van zusters voorgegaan. Naast zuster Xavier waren dit onder anderen zuster Angelita, zuster Virginia en zuster Antoinette. In 1963 gingen de directies van de hbs en het gymnasium over in handen van leken, beide heren.

Coriovallum 1964 nieuwbouw

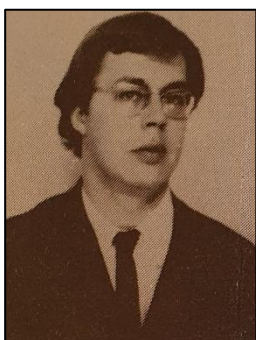
Met het aantreden van mejuffrouw Seelen in 1965 als directrice van de mms was 'het proces van overdracht van de dagelijkse leiding over de scholen aan leken voltooid'. Toentertijd was drs. J.L.J.

Huijds directeur van het atheneum-hbs, mejuffrouw D. Seelen directrice van de havo-mms en dr. J.S.A. Zijlstra rector van het gymnasium. "Vanaf het moment dat mejuffrouw Seelen tot directrice van de mms benoemd werd, heeft zij gezag uitgestraald", schrijft Mos van Beusekom. Zij was beroemd en berucht en een goede directrice, alleen voor mannen met sores had ze geen compassie. Ik heb een enorme ruzie met haar gehad omdat ze mijn verzoek om enige lesuren onbetaald vrijaf te geven om zodoende mijn geplande huwelijksreis te kunnen maken, weigerde. Dat was in maart, Pasen 1973. Zij vond het volledige onzin en dus wees ze mijn verzoek af. Daarop ben ik naar de algemeen directeur Huijds getogen en heb daar mijn toestemming gehaald waardoor Margaret en ik toch een huwelijksreis

naar Parijs hebben kunnen maken.

Het was voor mij als jong docent een adembenemend schouwspel hoe die directieleden elkaar dwars zaten. Tijdens algemene docentenvergaderingen konden Huijds en Seelen elkaar zo in de haren vliegen over onnozele onderwerpen dat Juffrouw Seelen huilend de zaal moest verlaten.

Nog al een tak van de familie Seelen in wiens schaduw ik mocht gedijen, was Eugène Seelen, bioloog, en omdat zijn tante directrice was op het Coriovallum College, benoemd tot leraar biologie. Eugène was een bijzondere man....je zou kunnen zeggen 'gestoord'. Hij was volledig oncoöperatief en had absoluut geen geduld met de leerlingen. Hij was superintelligent en zoals je bij bepaalde lieden wel ziet, steeds weer gefascineerd door andere thema's. Een tijd lang bestudeerde hij intensief alle weerverschijnselen en dan weer droeg zijn oude liefde, de korstmossen, zijn lofliederen weg. Hij ergerde zich geweldig aan de stupiditeit van leerlingen en werd in de loop van de jaren steeds zuurder. Hij zag de realiteit niet en weigerde zich aan te passen. Hij

kon niet autorijden omdat hij persé een boek wilde lezen tijdens het rijden. Toen hij dat wel, maar dan op de fiets deed heeft hij een paar ongelukkige klappers gemaakt en kwam tot de conclusie dat hij dan maar met het openbaar vervoer moest komen. Hij scheidde van zijn vrouw en de trammelant over de kinderen was pijnlijk. Op school veranderde hij binnen enkele jaren in een totaal verzuurde docent, die geen enkel begrip voor zijn leerlingen kon opbrengen. Dit leidde ook tot overdadig drankgebruik, je kon hem vaker 's ochtends om elf uur al in een naburig café in de Klomp zien zitten met een glas cognac voor zich. Hij is uiteindelijk veel te vroeg overleden aan de gevolgen van leverkanker. Verdere afstammelingen van de familie zijn me gelukkig gespaard gebleven.

Via de Familie de Vries.

Ru de Vries

Op het kasteel woonde ook Ru de Vries. Een man met wie ik zijdelings ook veel bemoeienis heb gehad. Veertig jaar lang tekende hij zes dagen per week de cartoon op de voorpagina van het Limburgs Dagblad. Hij overleed in november 2018 op 82-jarige leeftijd. Toen de OGON het landgoed Terworm wilde omvormen tot een draf- en renbaan, ondersteunde hij de actie van de Milieuvereniging Heerlen en het IVN om te voorkomen dat het natuurgebied verloren zou gaan. Hij ontwierp een affiche dat overal in Heerlen verspreid werd. In dit kader hielden de leden van de Milieuvereniging, waarvan ik de voorzitter mocht zijn, lezingen om het behoud te propageren. Een van de leden was een chirurg van het De Wever Ziekenhuis, een welbespraakte man met een strijdbaar voorkomen. Hij was het prototype van de geslaagde 'Corpsstudent' en zal ongetwijfeld een zeer goede handvaste chirurg zijn geweest. Hij suggereerde dat ik dan maar eens die lezing over Terworm voor de chirurgenvereniging van het Ziekenhuis zou moeten geven. In mijn overmoed zegde ik het toe en bereidde mij voor middels een lezing met lichtbeelden. Ze namen mij echter onderhanden als ware het de 'bloedraad' van de studentenvereniging en ze schepten er een genoeg in om mij te fileren en me het hemd van het lijf te vragen over allerlei botanische details waarvan ze blijkbaar zeer goed op de hoogte waren. Nu is botanica niet mijn sterkste kant, dus naar mijn gevoel ging ik af als een gieter. Maar ik had mijn punt gemaakt en ze waren allemaal voor het behoud van het gebied als natuurreservaat. Chirurgen schijnen die neiging toch wel te hebben. Enige jaren later stond ik met de open dag en enige leerlingen op het Stella Maris College, die demonstratief een varkenshart sneden. Er kwamen twee vaders van toekomstige leerlingen binnen

die, zo bleek naderhand, allebei hartchirurg bleken te zijn. Hetzelfde fenomeen herhaalde zich weer, ze begonnen mij volledig te fileren over mijn kennis van harten en aanverwante zaken waarbij ik natuurlijk geen partij bleek te zijn. Toen ze het lokaal, lachend weer verlieten bleef ik achter met het zweet in mijn handen. Leuk hoor! Pas op met chirurgen, het is apart volk.

Die Milieu Vereniging Heerlen had ook een concurrent. Het IVN Heerlen ijverde ook voor het behoud van het natuurgebied Terworm, maar was veel liever voor het toenmalige stadsbestuur dat bestond uit woningbouwers, autowegbouwers en zelfverrijkers in een KVP/CDA sausje. Zij hadden een broertje dood aan al die vervelende studenten die dwarslagen bij de realisatie van hun plannen. Ze worden de slopers van Heerlen genoemd, wethouders als Schlösser en Savelbergh en burgervader Reijnen. Ten koste van alles moest er geld in het laadje komen als verkochten ze hun eigen schoonmoeder voor nieuw. Alles werd in de etalage gezet en verkwanseld.

Wij van de milieuvereniging Heerlen werden beschouwd als een wereldvreemde club met bizarre ideeën. Wie komt er nu met het idee om bakken neer te zetten waarin je het glas kunt verzamelen? Belachelijk toch? Daarin ging het IVN mee, de voorzitter mevr. De Hoon wilde graag op een goed blaadje staan bij de gemeente. Maar de draf en renbaan op Terworm ging ook het IVN te ver. De draf en renbaan ketste af, het gevaar leek in 1973 afgewend.

Maar toen in 1983 kwam er een nieuwe bedreiging om de hoek kijken, mevr. De Hoon organiseerde met een actiecomité een grote demonstratie tegen het vestigen van een pretpark in het natuurgebied. Toen kwam het IVN natuurlijk wel in de krant.

De OGON (Onroerend Goed Maatschappij Oranje Nassau), door de actievoerders omgedoopt tot Ongepast Geldwolf Overval Natuur, wilde het natuurgebied Terworm verkopen aan Six Flags, een Amerikaanse investeringsmaatschappij. De Amerikanen wilden er een gigantisch wildwaterpark met bungalowpark en camping uit de klei stampen. De Heerlense bevolking, onder aanvoering van het IVN en de Heerlense Milieu Vereniging, waarvan schrijver dezes voorzitter was, liepen mee tegen deze pretparkplannen in een groots opgezette en breed gesteunde protestmars.

De protestmars

Zaterdag 11 januari 1983 protesteerden meer dan 7000 mensen voor het behoud van bedreigd Natuurgebied Terworm: "Terworm pretpark nooit!" Er trok een lange stoet van kasteel Terworm naar het Heerlense stadhuis om 45.000 handtekeningen aan te bieden aan de burgemeester Jan Reijnen. Boer Waterval hield het vanaf zijn erf bij: Hij telde 7500 man.

Voor de familie Seelen en al die andere bewoners van Kasteel Terworm was het wonen in het natuurgebied tot dan toe zeer aangenaam.

ter worm
pretpark

noot !

collektiegroep, alleen het eerste
Postbus 2841 6401 DH Heteren
Tel. 716072
gro nr. 0439834

A large group of people, including children, are walking along a path in a wooded area. In the foreground, a young child in a dark coat and red mittens holds a white sign with a red handprint. The group extends into the distance, carrying several large white banners with text and symbols. The scene is set in a forest with bare trees and a path covered in fallen leaves.

WANDELEN EN SPELEN

Ik kan de geur van het veld vol met sleutelbloemen, in gedachte, nog ruiken. Een zoetige honingachtige geur die je neus streekte als je door de bossen liep. Vooral het gebied waar nu een waterzuiveringsinstallatie ligt die inmiddels alweer buiten gebruik is, stond vol met die gele tedere pracht, waarvan de bladeren bedekt waren met een heerlijk laagje dunne tedere haartjes, tegen de haren inwrijven kon je dan, gaf een heerlijk gevoel..

De sleutelbloem.

Nu wordt dit gebied beheerd door de Vereniging Natuurmonumenten. Je vindt er eiken-beukenbos, afgewisseld met graslanden, hagen en bosschages.

Van de vogels vind je: torenvalk, appelvink, geelgors en putter, en daarnaast ijsvogel, grauwe vliegenvanger, koekoek, patrijs en veldleeuwerik. Van de zoogdieren zijn das en ree aanwezig. Van de vlinders zijn te bewonderen: iepenpage, oranjetipje, koninginnenpage, kleine vuurvlieder, icarusblauwtje en boomblauwtje. Verder is er de zeggekorfslak te vinden.

De flora omvat: witte munt, ijzerhard, aardaker, kruidvlier, ratelaar, beemdtkroon, klavervreter en keverorchis. En de sleutelbloem kwam er ook veelvuldig voor in ieder geval in het gebied waar naderhand de waterzuiveringsinstallatie is gebouwd, waarmee het lot van de sleutelbloemen bezegeld was..

Van der Valk kocht en restaureerde het kasteel in de periode 1997-1999. Nu is er dus een hotel en een restaurant gevestigd. Terworm was een wandelgebied voor de westelijke helft van Heerlen. Wat voor de oostelijke helft het Aambos was, was Terworm voor alle mensen uit het Eikenderveld, het Centrum en Welten. Ook onze familie wandelde aanvankelijk veel in het gebied vooral op zondag als het mooi weer was. Papa zei dan kordaat: "we gaan wandelen!" Iedereen moest mee, geen uitzondering mogelijk. Op zo'n mooie zondagmiddag was het weer zover, maar mijn broer Leo wilde niet mee, hij wilde veel liever gaan spelen bij de jongens van Mom. Een hoop gezeur dat door mijn vader afgekapt werd en dan wist je: weerstand heeft geen nut. Dus liep hij bikkend mee nadat hij ook nog eens pesterig uitgelachen was door mijn oudste broer. Die twee hadden altijd ruzie, mijn oudste broer was een pestkop en had het vooral gemunt op broer Leo. Na een stuk gewandeld te hebben, Leo had zich er bij neergelegd, stonden we oog in oog met de schapen in het weiland pal tegenover kasteel Terworm, waar nu de Franse Tuin ligt. Opeens zegt mijn oudste broer: Hé Leo, weet je wat die schapen zeggen?'. Iedereen en vooral Leo kijkt hem vreemd aan en zegt niets vermoedend: "Nee, ik hoor niets!". Mijn oudste broer: "Ze zeggen allemaal...MOM!". Jeetje wat had Leo toen de pest in vooral omdat er door iedereen hartelijk om gelachen werd.

Af en toe liepen we door naar Prickenis en vleiden ons neer in de wei. Via de Nationale Houthandel kwamen we dan weer in het Eikenderveld terug.

Het terrein dat tussen het zwembad en de stad lag was verdeeld in 'eerste bos', 'tweede bos' en 'derde bos'. Daarvoor lag 'de Bende'. Ook dit was een ruig terrein waarin veel, door de jeugd van het Eikenderveld en de Laanderstraat gespeeld werd. Naderhand is er winkelcentrum 'Het Loon' en de

Leo, papa, Josje en Jacwques (1950)

Foto links: v.l.n.r.: Leo, papa, Josje en Jacqueus (1951)

rechts: mama met Josje op de arm

stadsschouwburg gebouwd. Eigenlijk mochten we daar niet spelen. Er waren geruchten dat er een jongen bij het spelen omgekomen was in het moeras dat er zou liggen in de slenk waarin ook de bossen in lagen. Of het moeras geweest is? Er is wel ooit een jongentje van de familie Pijls uit het Eikenderveld, in een put gevallen en overleden. Van het moeras en/of drijfzand weet ik niets naders, maar er zijn ooggetuigen van dit voorval dat in de begin jaren vijftig voorgevallen is. Een schokkend drama. Dat was ongeveer op de plek waar later de Looierstraat later werd doorgetrokken. Een ander argument dat je er niet mocht spelen was dat de boswachter Knols van de Mijn, die op Kasteel Terworm woonde, met hagel op je kont schoot als je er betrappt werd.

Schouwburg en Laanderstraat, een luchtfoto uit 1959. De bende werd langzaam opgebruikt. Achter de kerk ligt de schuur van de St. Vincentius vereniging en dan de nieuwe garage van Claessens. De BLO school staat dan nog overeind.

Het terrein dat de Bende genoemd werd, is begin jaren vijftig omgetoverd en veranderd in een grote internationale tentoonstelling. Het is een tentoonstelling geweest over/van de toenmalige staatsmijnen (later DSM), ter gelegenheid van het 50 jarig bestaan van die staatsmijnen. Toen het

feest voorbij was heeft men het terrein weer gewoon achter gelaten. En zoals te verwachten viel, speelden de kinderen er, ondanks alle geboden en verboden. Einde jaren vijftig werd er een nieuwe schouwburg gebouwd.

Uiteraard ook de kinderen van den Bosch speelden in deze voorhof van Terworm. Mijn broer Leo was altijd de aanvoerder die je meenam in je verbeeldingswereld van Cowboys en Indianen met natuurlijk Roy Rogers op zijn witte paard, uit de Hollandia bioscoop, als groot voorbeeld. Mijn witte paard, tevens mijn grootste en meest trotse bezit was een step die ik voor mijn verjaardag gekregen. Ik had hem natuurlijk altijd bij me. Kan ook zijn dat ik de step niet terug naar huis wilde brengen omdat dan de kans groot zou zijn dat ik niet meer er tussen uit kon knijpen.

De speelkameraden die onder leiding van Leo een kampvuur hadden aangelegd, een zaak die ook al absoluut verboden was, maakten zich al op om tegen de vijand die zich verder in de Bende en in Terworm verschool op te trekken. "Wacht op mij", riep ik en Leo zorgde ervoor dat ik, de kleinste van het stel, toch mee mocht. Maar mijn step moest ik dan maar even achter laten. Die liet ik bij het kampvuur staan. Toen we uitgespeeld naar het vuur terugkeerden had een onverlaat mijn step in het vuur gegooit en was slechts een half uitgebrand karkas over. Mijn leed was onoverkomelijk. Je had ook nog geen been om op te staan. Thuis werd de verklaring opgenomen met de mededeling "eigen schuld, dikke bult". Had je maar niet etc. Toch vond mijn vader het niet kunnen en deed aangifte bij de politie, een handeling die overigens niets opgeleverd heeft. Ik heb er nooit meer iets van gehoord.

Op de een of andere manier was er altijd een risico verbonden aan het spelen in de Bende of in Terworm. Je viel in een sloot of je donderde van een heuvel. Eens, mijn vader was op reis geweest voor de Mijnen naar Luxemburg waar het hoofdkantoor van de ON-Mijnen van de Wendel gevestigd was. Hij had voor iedereen een cadeautje meegenomen. Ik kreeg een hele grote lolly, een wonderlolly van snoepkunst, destijds. Hij was groot, zeker veertig centimeter lang, verpakt in prachtig gekleurd zilver papier en nodigde uit om afgezogen te worden. Ik ging vlijtig aan de slag en trok met de lolly in de mond samen met Leo en andere kinderen, die natuurlijk allemaal stront jaloers waren op mijn lolly, de bende in. In het spel maakte ik nota bene bergop een smak naar voren en de lolly, die inmiddels helemaal messcherp gezogen was, doorboorde mijn verhemelte. Daar lag ik, bloedend als een rund uit mijn mond en Leo in paniek. Leo sleepte me naar huis waar mijn vader Leo de opdracht gaf: "breng hem achter op de fiets naar het ziekenhuis, eerste hulp!". Ik kan me er verder niets meer van herinneren, alleen dat ik, tegenspartelend, door twee witte broeders in een gang met aan weerszijden glazen wanden, vastgehouden moest worden omdat ik de zaak niet vertrouwde. Ik wist niet wat die met me gingen doen. Vooral toen er een derde witte broeder met een levensgrote spuit aan kwam is het trauma, spuitangst, geboren. Van de afloop weet ik niets meer

maar die spuitangst is gebleven en dat is lastig als je diabeet bent. Het verhemelte is gehecht en ik veronderstel dat ik door deze noodzakelijk ingreep later een enorme snurker geworden ben.

Later vestigde zich aan de Looierstraat garage Claessens en daar achter lag dan nog de BLO school, de school voor minder begaafden. Deze BLO school is 15 oktober 1960 afgebrand, een gebeurtenis die ik mij niet meer kan herinneren maar die mijn zus, zo vertelde ze mij, nog duidelijk voor ogen staat. Ik weet ook pas later dat daar een schoolgebouw stond, toen werden de gehandicapten goed en effectief buiten beeld gehouden.

16 oktober 1960 IJmuider Courant.

Aan de Looierstraat, een weg die er een beetje verlaten bij lag en uitliep op, ja op niets eigenlijk, woonde familie van mij in een mooi herenhuis, dat er nu nog altijd staat.

Tante Imelda van den Bosch

Het was van Tante Imelda en Ome Harry met haar kinderen. Harry was een zoon van de broer van mijn Opa, die door ons Ome Jo van Schaesberg genoemd werd. Ik mocht daar wel eens gaan spelen.

Tante Imelda en Ome Harry hadden twee kinderen, Hans en Loes. Ooit mocht ik met Hans gaan spelen en ik nam mijn dinky Toys mee. Toen het afgelopen was zei Hans dat mijn ziekenauto van hem was. In tranen keerde ik terug naar huis, hij had mijn ziekenauto gejat. De familie relaties met Imelda en Harry van den Bosch waren niet denderend want zij lagen in scheiding en dat was in die tijd in onze familie zeer bezwaarlijk. Ze zijn niet lang daarna verhuisd en ik heb ze nooit meer gezien. Tot onlangs een Loes van den Bosch op Facebook verscheen en dat bleek de zus

van Hans te zijn. Facebook is leuk, verslavend weliswaar, maar je komt zo weer mensen tegen die je in een ver verleden hebt ontmoet en die je anders nooit meer zou zien of horen.

's Winters kon je op de hellingen van de weiden die naar de bossen toe liepen, ook fantastisch sleeën. We liepen dan langs het huis van Tante Imelda en kwamen zo op de hellingen naar Terworm terecht die voerden afwaarts naar het tweede of derde bos. Je suisde naar beneden in een winterse stilte die alleen maar doorbroken werd door de enthousiaste uitroepen van de kinderen die daar op hun sleeën doende waren. Vaak waren het er wel honderd die daar druk in de weer waren. Meestal ging het goed en kon je voor de afrastering, die aangaf waar de bosrand begon, stoppen. Achter de bosrand lag echter een poel en menigeen is onder die afrastering door in die poel terecht gekomen. Dan kon je nat en besmeurd huiswaarts trekken. Het blijft in je geheugen gegrift die winterse sfeer: een rust, die alleen maar monotoon doorbroken werd door het geluid van de luchtschachten van de mijn. Die hevige kou en dan als je thuis kwam de intense warmte van de kolenkachel in de keuken, want centrale verwarming was er nog niet.

ZWEMBAD TERWORM

Terworm is een onvervangbaar deel van mijn jeugd. Omdat mijn vader een goede functie had op de Oranje Nassau Mijn kregen wij ieder jaar een abonnement van dit zwembad, het bad was immers van de mijnen. Wij kregen een gekleurde kaart met een groot aantal hokjes erop. Die werd aan de ingang ook altijd gecontroleerd door een badmeester. Op Terworm had onze familie al door de generatie van voor de oorlog gezwommen en ze waren ook lid van de zwemclub (interessante foto's met o.a. een gekleurd iemand en dat voor die tijd!). Mijn Omes hebben er zelfs al hun zwemdiploma's gehaald. Mijn vader kon voordien al zwemmen. Die heeft het geleerd doordat zijn broers hem zo maar pardoos in het water van de 'grote man' gooiden toen ze nog in Weert woonden.

Zwembad Terworm

Het gebied van Terworm is lager liggend dan het gebied waarop de gemeente Heerlen is gelegen. Het vormt een kom, waarin zich het water verzamelt. Dit blijft op basis van de ondergrond staan in de vorm van moeras en of vijvers. Door het verschil in hoogte ontstaat er een natuurlijk verval waardoor het beekwater dat Heerlen inkomt vanaf de oostzijde, er ook aan de zuidzijde weer uitstroomt via de Geleenbeek. De Romeinen maakten al handig gebruik van dit natuurlijke verval, zij hadden door deze situatie altijd stromend water en het is dan ook niet verbazingwekkend dat ze juist in Heerlen een thermen complex hebben aangelegd.

De Thermen opgraving 1954

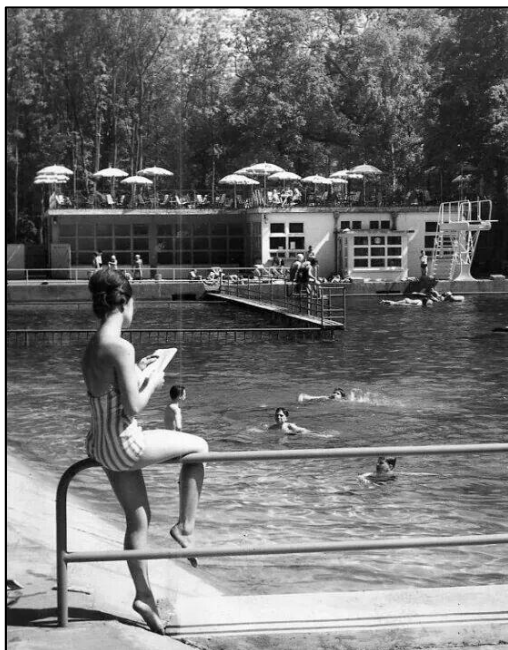
Door die aanvoer van water uit verschillende beken is het terrein van Terworm erg drassig van natuur. Op het landgoed lag daarom ook een molen:

.Zwembad Terworm later

Mede omdat de ZON er zijn thuisbasis had werden er in 1961 de Nederlands kampioenschappen zwemmen gehouden. Dat zette Heerlen wel op de zwemkaart. De ZON bestaat nog steeds en heeft in 2021 haar 100 jarig bestaan gevierd.

In de jaren dertig kreeg het zwembad zijn centraal gebouw met dakterras en werd het zwembad van beton. Het bad bestond uit drie delen: het pierenbad voor de allerkleinsten, het ondiepe voor de beginners en het diepe voor de ervaren zwemmers. Waterpret was dus voor iedereen mogelijk en toegankelijk. Er was een ligweide voor de vrouwen en een voor de mannen, dat moest toen wel nog In 1974 sloot de laatste ON mijn en ging OGON (Onroerend Goed Oranje Nassau) zich bezighouden met het vastgoed van de ON. Zo kwam begin tachtiger jaren ook landgoed Terworm ter sprake. Tot groot verdriet van de Heerlenaren werd het zwembad in 1985 gesloten en viel er een gat in het zomerse bestaan.

Terworm was een openluchtwembad. We gingen 's zomers zo vlug als het weer dat toeliet, op de fiets met onze huishoudster Doortje, iedere middag na school zwemmen. Doortje kreeg dan een paar centen mee om ons na afloop te trakteren op een Sibéma ijsje van de ijscoman die voor de ingang van het complex een standsplaats had. We waren zo idolaat van het zwemmen dat we vaak niet wisten hoe snel we in het water moesten komen. Je moest je wel eerst omkleden in die, heel apart stinkende, kleedhokjes en dan met je haakje met kleren naar de centrale kleding opslagplek waar je een muntje kreeg. Dat werd ingenieus aan je zwembroekrand vastgemaakt. Ik verlangde als vijfjarige jongentje, zo hevig om in het water te kunnen springen dat ik in het kleedhokje vergat mijn zwembroek aan te trekken. Pas toen ik voor de vestibule stond viel me op dat iedereen naar mij wees en zich kapot lachte. De eerste keer dat mij opviel dat de 'natuurlijke staat' bij anderen tot grote opwindung kan leiden.

De toegangspoort van het zwembad

Terworm opende altijd voor de paasvakantie. Het water was er vaak nog veel te koud en het bad bleef vrijwel leeg. Maar mijn broer, die intern op het College in Sittard zat, kwam met een geweldig idee: Elke morgen voor dag en dauw op en dan rennen naar Terworm, alwaar we dan een flinke duik zouden nemen in het verschrikkelijk koude water. Bij nader inzien vond hij dat ik niet moest rennen. Ik zou op mijn nieuwe fiets die ik had gekregen ter ere van mijn communie alvast vooruit fietsen richting het zwembad. Ik stond bij het zwembad en er kwam maar geen broer Leo. Dus ik terug op de fiets en daar stond, gebogen tegen een paal, mijn grote held en voorbeeld te hoesten en over te geven. "Te veel gerookt, allemaal nicotine, komt eruit!" was zijn verklaring. Het water was bitter koud maar wat waren we trots op de geleverde prestatie. We hebben het zelfs een paar dagen volgehouden

Foto van pap, Wies en Jos met fiets op weg naar Houthem

Later heb ik op weg naar huis ook mijn eerste bekeuring gekregen. Voor mijn communie had ik dus een fiets gekregen. Die was gekocht op de toekomst want er zaten houten klossen op omdat ik anders niet bij de pedalen zou kunnen komen. Die fiets van het merk Bato. Was een oerdegelijk product. Nog in de tachtiger jaren heeft mijn schoonvader er op gefietst, er kon ook niet veel kapot aan gaan. Het was een eenvoudig model zonder versnellingen en met een terugtraprem. Toen wij op een mooie woensdagmiddag onder de begeleiding van Doortje van het zwembad naar huis fietsten, was ik overmoedig. Doortje had nog zo gezegd: "haal geen fratsen uit!" maar dat hielp niet, zijnde in de euforie die altijd optrad nadat je je de hele middag grandioos bezig gehouden had en indruk gemaakt had op je vriendjes en de meiden. Je had ook nog eens honger als een beer. Ik

demonstreerde wat ik verder nog allemaal kon op die fiets, bijvoorbeeld zonder handen rijden. Toen we de Pater Beatusstraat naar beneden reden, kon ik zonder handen niet meer remmen en reed pardoes een 'blauwe' tussen de benen. Daarna kwam de bekende vraag, nadat die agent een noodsprong had gemaakt om zijn genitaliën te redden. "Waar zijn wij helemaal mee bezig?". Een verklaring kon ik niet geven en dus kreeg ik een bon, met verregaande consequenties. Ik moest twee woensdagmiddagen strafregels schrijven op het politiebureau aan de Akerstraat. Twee woensdagmiddagen geen Terworm, heb er nog altijd spijt van.

COMMISSARIAAT VAN POLITIE HEERLEN	HEERLEN, de 30e september 1960.	Aan
	Dhr. v. d. Bosch,	
	Laanderstraat 28,	
	Heerlen.	
Hierbij bericht ik U, dat Uw zoon/ xxxxx Jozef H.L.		
geboren 28.9.1949 te door een mijner ambtenaren		
werd gewaarschuwd terzake van het plegen van baldadigheid per rijwiel.		
Bij herhaalde constatering van een dergelijk feit zal proces-verbaal worden opgemaakt, terwijl ik U er voorts attent op maak, dat U tot vergoeding der eventueel aangerichte schade kunt worden aangesproken.		
Ik verzoek U Uw medewerking te verlenen, opdat deze en dergelijke feiten in de toekomst vermeden zullen worden en tevens er voor te zorgen, dat Uw zoon/ xxxxx op woensdag, 5 okt. 1960 om 2.00 uur namiddag aanwezig is op het bureau van politie, Akerstraat 37/ xxxxxx , alwaar hij/zij onderhouden zal worden over bovengenoemde overtreding.		
coll.:	De Commissaris van Politie,	

Samen met Doortje op de fiets.

Op een dag, zestig jaar geleden,
samen met Doortje op de fiets!
Lekker zwemmen in Terworm.
We wisten nog van niets.
Noch van jongens, noch van meisjes.
De wereld was nog plat.
Zestig jaar geleden,
met Doortje op de fiets

Op die dag, zestig jaar geleden,
samen met Doortje op de fiets
reden we weer huiswaarts.
Jij bij Doortje achterop.
Ik reed met losse handen,
pardoes een blauwe voor de banden.
Zestig jaar geleden,
met Doortje op de fiets

Vanaf die dag, zestig jaar geleden,
samen met Doortje op de fiets,
ondanks veel Sibema ijsjes,
zijn er verschillen opgetreden.

Kinderen werden jongens, meisjes!
De wereld werd ook rond.
Zestig jaar geleden,
met Doortje op de fiets.

Na die dag, zestig jaar geleden,
samen met Doortje op de fiets,
werd het nooit meer zo als vroeger.
Was de kindertijd verleden.
Voor mij begon het echte leven.
Die blauwe heeft me een bon gegeven.
Zestig jaar geleden,
met Doortje op de fiets.

Jos van den Bosch
(Bédoin, 19-08-2017)

He was een prachtige woensdagmiddag in mei. Ik mocht van mijn moeder samen met mijn vriendje naar het zwembad Terworm. Dat vriendje woonde in de Geerstraat, hij heette Sjaak Hanen. Hij mocht met mij mee, zwemmen. Dat beloofde lol. Ik ging hem afhalen, drukte op de voordeurbel van de kleermakerij van zijn vader, en al vlug verscheen boven aan de houten trap zijn moeder die Sjakie met veel adviezen naar beneden stuurde. Zij drukte mij op het hart goed op elkaar te letten. Wij liepen via de Laanderstraat en de verlengde Looierstraat, richting huize van den Bosch van Tante Imelda. Opeens klonk er een zalvende stem met ademnood: "Zo jongens gaan jullie zwemmen?". De persoon in kwestie kon aan onze zwemtassen zien dat we van plan waren naar het zwembad te gaan. Toen we ons omdraiden om te zien wie er zo belangstellend was, zagen we het fenomeen van de Laanderstraat, de oude Pater Zacheus op z'n driewieler. Hij kwam van het pad dat naar de schuur van de Vincentius vereniging leidde en aan de achterkant van de kerk gelegen was. Wat in die schuur gebeurde was een groot mysterie, dat zou nu opgelost gaan worden.

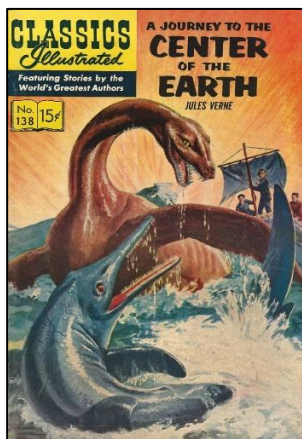
Pater Zacheus was een van de leukste Franciscanen in het klooster en door het gebruik van zijn karakteristieke driewieler bijna landelijk bekend. Hij vervolgde: "Zo, jullie gaan zwemmen, kun je die oude pater niet even helpen! Het is voor een arm vrouwtje in de parochie die het aan alles ontbreekt. Je verdient er een aflaat mee en je krijgt een rolletje Rang van mij als je me helpt". Die combinatie van aflaat, Rangrolletje en ontrafeling van het mysterie trok ons wel, hoewel we eigenlijk helemaal geen nee durfden te zeggen. We traden binnen in het heilige der heilige van de Vincentius vereniging. Door de deur scheen een straal zonlicht, stoffig het gebouw in. Er lagen duizenden spullen opgeslagen die anderen, die de parochie hadden verlaten, hadden achter gelaten en die best

Pater Zacheus op zijn driewieler.

Nog eens van pas konden komen. Dit 'arme vrouwtje', moeder van vele kinderen was door haar man met al de kinderen achtergelaten en had alleen nog de Vincentius vereniging voor ondersteuning. Zij moest een ander fornuis krijgen, haar fornuis was kapot en het fornuis moest naar de straat gebracht worden zodat het verder getransporteerd kon worden. Sjakie en ik kregen het net voor elkaar. Toen we daarmee klaar waren, kwam de vraag of we ook niet even wilden helpen met het snoeien van wat struiken die in de weg stonden. Die Pater Zacheus heeft ons inspannend en aangenaam bezig gehouden die middag. Het zwembad hebben we niet gezien, maar we kregen wel een rolletje Rang van hem, een man van zijn woord. En die aflat, och ik weet niet of die nog ooit eens van pas komt.

Maar gezwommen hebben we die middag niet! De goddelijke voorzienigheid heeft ook meteen toegeslagen en ons beschut. Later op die middag ontwikkelde zich namelijk een enorm onweer, dat ons zeker op de terugweg van het zwembad getroffen zou hebben. Bij onweer werd iedereen meteen het zwembad uitgegooid. En dan moest je naar huis lopen in de hoop dat je voor de klappen en de buien binnen was. Dankzij St. Vincentius is ons dat die middag bespaard gebleven. Voordat we een volgende keer naar het zwembad trokken keken we eerst heel voorzichtig om de hoek van de Looierstraat of Pater Zacheus er misschien stond, want St. Vincentius of niet, zwemmen op Terworm was leuker.

Voorbeeld van een 'Classic'.

Sinds die dag ben ik geïnteresseerd geraakt in wat zo allemaal langs de Looierstraat stond, bijvoorbeeld het oud papier. Daar heb ik ook ooit de 'Classics' gevonden waarin in de vorm van een strip de ontstaansgeschiedenis van de aarde werd getekend en verteld. De kiem voor het begrip van de evolutietheorie en het Darwinisme is daar gelegd. Het 'oud papier' was voor ons zoiets als 'Jurassic Park'.

Stump met dakterras.

De Pater Beatusstraat, huizenrij met het huis van de familie

Nog een gedenkwaardige woensdagmiddag. Vriendje Adje Stump had te kennen gegeven dat hij ook wel eens mee wilde naar het zwembad. De familie Stump woonde aan de Pater Beatusstraat in de rij van de families Heinrichs, van Kan, Spreksel en anderen. Zij woonden in een opvallend huis. Ik mocht ooit eens mee naar binnen na schooltijd en wat mij opviel was dat dit huis er heel anders uitzag als wat je van een huis toen, zou verwachten. Het was ruim en licht en het had een groot dakterras op de tweede verdieping. Ik verbaasde me en ik voeg aan mijn vriendje Adje (hij heette eigenlijk Aad, hij is 22 januari 2021 overleden), hoe dat toch mogelijk was. Hij vertelde me dat zijn vader beeldhouwer en architect is en dat deze naar Amerika was vertrokken en nu woonde hij er met zijn opa en moeder. Ik heb dit verhaal eens nagetrokken en inderdaad, in Maine (VS) is in 1998 een beeldhouwer overleden die "Harry Stump -Maine's Psychic Sculptor" werd genoemd en die als verdienstelijk beeldhouwer bekend stond.

Gertrudis Stump, zijn oma wilde graag dat Harry priester zou worden Maar de Duitse bezetting gooide roet in het eten. Stump werd lid van het verzet en onderging drie keer de martelingen van de Gestapo. Hij overleefde dit wonderwel en sloot zich in 1944 aan bij de Amerikaanse strijdkrachten. Hij vocht mee in de Ardennen. Toen hij weer in Heerlen opdook deed hij mee aan een tentoonstelling die gehouden werd in de zaal van de kunsthandel van Wersch en de krant schreef lovende kriteieken: *"Harry Stump, een leerling van Charles Vos, is nog jong, maar zijn werk is reeds zoo krachtig en uitdrukkingvol, dat wij ten opzichte van dezen kunstenaar verwachtingen koesteren en met belangstelling zijn weg volgen. Het zien van zijn werk is alleen al een gang naar de tentoonstelling waard"*. Toch verhuisde hij naar New York en kwam daar al vlug in grote armoede terecht. Door al deze ervaringen werd hij erg depressief. Stump stond bekend als paranormaal begaafd en toen dit bekend werd hij opgenomen in het gezelschap van Aldous Huxley, die een grote invloed op hem uitoefende. De weduwe van Harry Stump, Rita Harper Stump schreef over zijn leven een boek. In Heerlen is slechts één sculptuur van hem bekend.

Huskensweg – Mijn OVS – Sint Barbara – Harrie Stump – 1949

Mijn klasgenootje Adje Stump was een hele bescheiden en stille jongen en het verbaasde mij dat hij mij vroeg of hij met mij mee mocht naar zwembad Terworm. Ik ging hem ophalen, de zon scheen, het was warm alle vooruitzichten waren prima. We liepen de Eikenderweg af richting Terworm toen we opeens bij de bakkerij van Groot van rechts gezelschap kregen van een groep jongens van het Eikenderveld. Het waren de wat zwaardere types, Gorissen en Stolz, de jongens die bij meester Vonken meestal achter in de klas zaten. Zij waren in hun fysieke ontwikkeling een flink end verder in vergelijking met de intellectuele jongetjes uit de betere standen. Maar de clash viel mee, ze riepen:

“Hé Witte met je vriendje (vroeger noemde men mij ‘de Witte’ vanwege mijn witte, door het zwemmen gebleekte, haren), loop je mee naar Terworm?” en we mochten in hun gezelschap mee lopen. Onderweg ging het gesprek al gauw over de meisjes op Terworm. Zij zouden onder de afscheiding doorzwemmen en zo de meisjes in het voor vrouwen gereserveerde deel lastig gaan vallen. Wat dat voor nut had, snapt Adje en ik niet helemaal, maar het klonk wel leuk. Even later ging het gesprek over piemels. Sinds het ongeval in het Sportfondsenbad, tijdens de zwemlessen in de winter, was dat een ‘hot item’. Op het einde van de zwemles viel een houder met chloor om en iedereen moest stante pede het zwembad uit. Of je nu aangekleed was of niet, iedereen naar buiten. De zware jongens waren natuurlijk al aangekleed, maar de onnozelaars, zoals Harrie Akkermans, die nooit zwemmen heeft geleerd omdat hij niet durfde, stonden in hun blote kont buiten te razelen in de vrieskou. Uiteraard was dat de gebeurtenis van het jaar: ze hadden een echte piemel gezien. Ik durfde het woord ‘piemel’ niet eens te gebruiken, want hel en verdoemenis dreigden bij het uitspreken van dit woord. Maar de zware jongens konden er nog lang over praten en ook nu werd het een gespreksonderwerp. “Hoe groot is die van jou?” vroegen ze, gelukkig niet aan mij. “Ik zat laatst in de bus”, begon Gorissen, “en toen mocht ik voelen bij de broer van Karel, jongen die had zo’n grote piemel!”. En daarbij hield hij zijn handen uit elkaar alsof hij de grootte van een vis wilde aan geven die hij gevangen zou hebben. Dat maakte indruk, zo lang en groot en dan zomaar in iemands broek voelen, ongehoord! “Als je 10 cent betaald mag je ook bij mij voelen”, bood hij aan. Maar ik had geen zin om mijn tien cent te vergooien aan zijn piemel, daar had ik dan toch liever een Sibéma ijsje voor, na afloop van het zwemmen. Adje en ik keken elkaar onbegrepen aan en antwoordden in koor: Ja poeppe lakke!, hetgeen Heerlens is voor vergeet het maar! Op weg naar Terworm, hieven we allemaal ons strijdlied aan en dat was een Amerikaanse hit, die in het Nederlands gezongen werd als: “Oeleboele, Oeleboele, lekker voelen” Op Terworm hebben we toch maar snel dat groepje verlaten en zijn we onze eigen weg gegaan, duikbootje spelen in het diepe en hebben we de meisjes met rust gelaten. Dat een piemel controversieel was, was ons wel bekend, maar dat je daar nu zo’n ophef om moest maken?

Wat mij aan die periode opviel is dat wij, uit de betere standen zal ik maar zeggen, volkomen groen waren. Geen flauwe benul van wat er op het wereld hormonen toneel speelde. Zo heb ik de parochie Eikenderveld altijd voor een hele brave parochie gehouden waar op het gebeid van seks niet veel loos was. Maar toen mijn neef Hans een boekje opendeed. Bleek dat dat Eikenderveld een ‘poel des verderfs’ was. Nooit wat van gemerkt (misschien jammer genoeg!). Overigens stond een paar decennia later opeens agent Gorissen aan onze deur op Termaar toen mijn zoonlief weer eens iets uitgevreten had. Ik herkende hem onmiddellijk.

Ik heb die weg naar het zwembad heel wat gelopen. Vanaf de Laanderstraat, de Pater Beatusstraat

Eikenderweg 79, in het derde huis van links

woonde Tanten Marietje en Oma. Daarnaast woonde de familie Biesen

langs de lagere school en de speeltuin, dan naar de Eikenderweg. Op de Eikenderweg was nog een obstakel dat soms voor zwemvertragingen zorgde. Dat was vooral het geval als de kersen rijp waren. Tante Marietje had namelijk een kersenboom in de tuin en als deze vol hing met heerlijke zoete sappige kersen nodigde ze iedereen van de familie uit om te komen plukken, want zelf had ze daar geen zin in. Maar Oma van den Bosch verordonneerde dat ze geplukt moesten worden en als je dan langs kwam mocht je genieten van een overdaad van die heerlijke kersen. Dus menige tocht naar het zwembad werd onderbroken op het adres Eikenderweg 79 voor een bezoekje aan Oma van den Bosch en Tante Marietje. Het huis van Tante Marietje van 'Tonnie en Pietje' was sowieso erg interessant. Mijn twee neven leken te leven in een paradijs, ze hadden alles ter beschikking waar ik alleen maar van kon dromen. Ton had een donkere kamer en Piet had een piano waarop hij ook nog prachtig kon spelen. Ook moesten er postzegels aanwezig zijn en ik probeerde altijd wat los te krijgen. Maar op een goede dag heb ik me toch in de vingers gesneden. Tante Marietje was 'schrijfmachine lerares' en ze praatte mij een privé cursus aan, waardoor ik menige middag achter de typemachine zat en niet kon gaan zwemmen. Maar ik heb wel geleerd hoe je moet typen, helaas is het weer vervaagd en schrijf ik nu met het drie/twee vinger systeem, maar altijd nog sneller als menige oud collega die de tijdwinst van de computer, meteen weer kwijt waren door hun twee wijsvingersysteem.

Toen ik volledig in beslag genomen werd door het studentenleven in 1969 kwamen we bij elkaar op de zolder van Michel Habets. Dat was aanvankelijk de plek waar de jaarclub 'Nomen est Omen' hun bijeenkomsten hield. Belangrijkste bezigheid was de muziek, vooral de 'Stones'. Michel Habets gebruikte zijn studie elektrotechniek voornamelijk om steeds grotere geluidsinstallaties te bouwen en als we dan bij elkaar kwamen werd de knop helemaal open gedraaid. He huis lag geïsoleerd en z'n moeder was doof, dus de decibellen vlogen je om de oren. Ik was helemaal geen fan van de 'Stones', maar ja dat kon je natuurlijk niet hardop zeggen. Wat je helemaal niet kon zeggen was dat je de 'Beatles' ook best wel leuk vond, het regime van Michel Habets verdroeg geen kritiek. Toch lukte het me bij gelegenheid om eens een plaat te promoten van de componist Carl Orff, 'Carmina Burana'. Ik mocht die op die geweldige installatie draaien. Na een kwartiertje werd me duidelijk dat het parelen voor de zwijnen gooien was, ik was de enige die het mooi vond. Gedreven door de verveelde blikken van mijn 'kommilitonen', brak ik de voorstelling na een korte tijd maar af, het had echt geen zin. Overigens ging de liefde voor de klassieke muziek zo ver, dat ik met mijn vriend Henk Michielsen, wiens vader bedrijfsleider was van de Hollandia Bioscoop, bekokstoofd had dat wij Beethoven mochten draaien, zondagsmorgens op de geluidsinstallatie van bioscoop. Geweldig wat een ervaring. Terug naar die jaarclub. Op die zolder was het in de zomer verschrikkelijk heet. In die tijd waren er nogal wat films waarin jongelui 's nachts in zwembaden binnendrongen en daar illegaal gingen zwemmen. Dat vroeg natuurlijk om navolging. Toen het weer eens onverdraaglijk warm was besloot de hele bende om naar Terworm te gaan om daar illegaal in het water te spartelen. Allemaal de auto in, lange Joop voorop. Hij was in het bezit van een Fiatje 500. Bij warm weer draaide hij het dak open en kon dan rechtop zittend, over de dakrand kijkend, de auto besturen. Michel Habets ging natuurlijk niet mee maar de rest was enthousiast. Bij mij in de auto zat natuurlijk mijn kompaan Rob Gulpen. Aangekomen bij Terworm maakten we gewoon de poort open en parkeerden de auto's dicht bij het gebouw. De sfeer was spookachtig. De maan weerspiegelde in het water en het was ongelofelijk stil. Totdat we natuurlijk in het water plonsden. Bloot? Welnee met de onderbroek aan, want naakt dat kon toch echt niet, zo geëmancipeerd waren we niet. Opeens werd er geroepen dat er politie gezien was. We wisten niet hoe snel we weer in de auto's moesten komen. Het genoeg was kort voor dit stelletje angsthazen.

En het water was ook nog erg koud op de koop toe!!

TERWORM, AUTO'S EN DE LIEFDE

Je kunt vanaf Ten Esschen Terworm in rijden en dan via de weg langs het kasteel en de Molen Eykholt bij het Eikenderveld er weer vanaf. Of je gaat bij de 'grote Eik' rechtdoor en dan kom je langs de hoeve Nieuw Eykholt op de Valkenburgerweg terecht. Een leuk traject voor een ongestoord proefritje. Tenminste zo was het vroeger. Als je even de behoefte had om een ritje te maken ter ontspanning dan kon je een ommetje rijden over Terworm.

Het was weer eens gezellig geweest in de Nor. Ons onvolprezen studentencafé dat we in 1969 met het dispuut "Nomen est Omen" opgericht hadden op kosten van de KAV Alcuinus. Het café was net klaar en het dispuut kwam er regelmatig bij elkaar. Er moesten stoelen getransporteerd worden. Gratis op te halen, onder andere barkrukken, die natuurlijk in een echt café niet mogen ontbreken.

Ford Transit zeventiger jaren.

De studentjes hebben al een behoorlijke hoeveelheid alcohol geconsumeerd, maar toen was dat geen reden om niet in de auto te stappen, kun je je nu niet meer voorstellen. Bert had een bestelauto van zijn vaders bedrijf mee om die stoelen te transporteren Toen die klus geklaard was en de nodige pilsjes geconsumeerd waren kreeg ik zin in een ritje. Ik had nog nooit in een Ford Transit gereden en het leek mij super tof. Buiten Bert hadden de anderen nog geen rijbewijs en dus vroeg ik aan Bert of ik eens een proefritje mocht maken met die oude Ford Transit. Gelijk vijf jongens vlogen de berstelauto in om het avontuur mee te beleven. Geen enkel probleem en dus reden wij richting Terworm met mij aan het stuur. De bestelauto had nogal nukken, het was een oudere wagen. Enige instructie was noodzakelijk, Beert deed zijn uiterste best om mij en het apparaat rijdende te houden. Maar vanaf de Esschenderweg ging het redelijk goed. Via Ten Esschen langs Hoeve Prickenis reden we met een enorme vaart de berg af, goh wat ging dat snel. Maar dan krijg je de bocht linksaf voor het kasteel langs. Met twee handen hing ik aan het stuur, ik kreeg de snelheid niet omlaag en op twee wielen scheurden we vlak langs de kasteelgracht waarna we voor het hek van het zwembad, met het zweet op het voorhoofd, tot stilstand kwamen. Dat ging maar op het nippertje goed en er hadden zomaar vijf studentjes in de plomp kunnen liggen. We waren op slag nuchter.

Een ander vermaak bestond uit het houden van een illegale straatrace. Diezelfde Bert reed in een MG sportauto, zo'n Engelse groene. En natuurlijk was er altijd gesteggel over het feit dat ik in een DAF 500 reed, waar ik overigens zeer tevreden over was. Ik schepte op dat ik altijd het eerste weg was en nauwelijks ingehaald kon worden. Dat leidde natuurlijk tot smadelijke commentaren en toen Bertje er eens met zijn raceauto was kwam het tot een uitdaging. Het circuit dat gekozen werd bestond uit de 'stadsautoweg' die toen nog niet af was en ophield bij de Burgemeester Waszinksstraat. We starten waar tegenwoordig hotel Vander Valk ligt. Het ws uiteraard in de avonduren, naast mij zat mijn goede vriend Rob Gulpen. Bertje reed in de open sportwagen. Met een flinke peut gas stook ik van hem weg en klom snel naar de 140 km/h. Hij kreeg het niet voor elkaar om mijn DAFje in te halen. Q.E.D.!

De Burgmeester Waszinkstraat 1968.

Een paar jaar later kwam ik 's nachts nog wel eens op Terworm. Je had verdorie in Heerlen geen enkele mogelijkheid om ongestoord te kunnen vrijen met je lief. En, even naar je slaapkamer gaan, thuis, dat was echt nog onmogelijk, tenminste in de beginfase van onze relatie. Dus Terworm bood de oplossing, we reden met de auto richting zwembad en daar was een groot parkeerterrein aangelegd ten behoeve van de dagrecreatie. Wij benutten dit parkeerterrein voor de 'nachtrecreatie'. Daar kon je ongestoord lekker vrijen en het ging er heet aan toe, zodanig dat de ruiten van de auto besloegen en je niets meer van de buitenwereld zag. Terwijl we zo lekker bezig waren, word er opeens op de ruit geklopt, we schrokken ons een ongeluk. Ik draai het raampje open en daar staat een agent die onnozel durft te vragen: "En wat zijn wij hier aan het doen?". Ik dacht: "nou gelukkig zijn 'wij' niets samen aan het doen, maar wat 'wij' aan het doen zijn zou je als volwassen kerel toch eigenlijk wel moeten weten!". Stomme vraag en weg de romantiek. We kwamen er met een waarschuwing en een trauma vanaf. Een waarschuwing dat je niet mocht vrijen in het openbaar. We waren toch netjes naar die donkere parkeerplaats gegaan waar we niemand lastig vielen.

Mgr. Savelsbergh stond oorspronkelijk aan de Putgraaf

Een paar maanden later overkwam ons nog een keer hetzelfde. Ik haalde mijn meisje van de trein, het was al laat in de avond en de duisternis was al gevallen. Toen we een stukje om wandelden liepen we over de Putgraaf en daar bij het monument van Mgr. Savelsbergh sloeg de vlam in de pan. Leunend tegen de voeten van Mgr. Savelsbergh met de kindjes begon een heerlijke romantische zoenpartij. Opeens stonden we in een fel licht, we schrokken ons een hoedje. Een agent stapte uit de dienstauto en beet ons toe: "En... zijn jullie bang dat het monument omvalt?". Die agenten waren er blijkbaar in getraind om de romantiek op cynische wijze te vermorzelen. Alleen maar kusjes? Geen ontucht of iets van dien aard! Beperkingen daar waren ze in Heerlen in die tijd erg goed in, het beperken van je vrijheden ten behoeve van de liefde. Voor de condooms moesten we naar de autowegrestaurants in Duitsland omdat de raad van Heerlen (en de pastoors) vonden dat je in een openbare gelegenheid geen condoomautomaten mocht hangen. En in de dorpen rondom Heerlen wisten ze niet eens wat een condoomautomaat is. Als je in een drogisterij durfde te vragen of ze condooms hadden kreeg je een meltdown en wist de hele buurt dat je 'het' deed. Een echte sociale dictatuur heerste eer in die jaren zeventig.

UITZICHT OP TERWORM

In 1972 hebben Margaret en ik ons verloofd. Dit was amper een half jaar nadat wij ons leerden kennen. Erg vroeg dus. Maar daarmee wilden wij tot uitdrukking brengen dat we elkaar hebben wilden waar in brede kring toch aan getwijfeld werd of het zou stand houden. Dit voornemen ging gepaard met enige onrust in de familie, vooral aan de zijde van de Speekenbrinks, het was immers zijn oudste dochter, zijn trots, en om die nu zo maar zonder slag of stoot weg te geven aan zo'n studentje ging mijn schoonvader veel te snel. Mijn vrouw Margaret was toentertijd ook niet erg communicatief, je moest in conflict situaties de woorden er uit trekken, hetgeen bij iedereen tot wanhoop leidde. Daar is in de loop der tijd duidelijk verandering gekomen, helaas of gelukkig, ik weet het niet en doe er ook geen uitspraak over. Om duidelijk te maken dat wij onafscheidelijk waren verloofden we ons al heel snel het geen reeds voor enige reuring in de familie zorgde en ik in een discussie over "hoe ik dan wel dacht haar te onderhouden", en asbak naar mijn hoofd geworpen kreeg. Dat bespoedigde ons voornemen alleen maar en in ieder geval besloten we dat we het jaar er op zouden trouwen. Voor mijn moeder was dat niet noodzakelijk, die was al een en ander op dat gebied gewend en reuze plooibaar, maar bij de familie Speekenbrink werd grote waarde gehecht aan een en ander vanwege de familie in Meerssen. Ondanks het feit dat mijn moeder daardoor alleen achter zou blijven zorgde zij ervoor dat wij via het Beambtenfonds voor het mijnbedrijf een woning kregen toegewezen in de Gebroeders Hennenstraat in het Eikenderveld. Dat was in het voorjaar van 1973 vlak voordat wij trouwden. Deze maisonnette had een prachtig uitzicht op Terworm, waarmee we weer terug zijn op het thema.

Gebr. Hennenstraat 35 in Heerlen, uitzicht op Terworm.

In dat appartement hebben we gelukkige jaren beleefd omdat we alleen maar de conventionele zorgen hadden, zoals geldgebrek en slaapttekort. De liefde bloeide en voor sociale contacten werd een grote hoeveelheid tijd vrijgemaakt. Al bij het herinrichten konden we niet van elkaar afblijven en werd het schilderen en behangen vertraagd door hormonale oprispingen. Toch was het appartement helemaal opgeknapt vlak voordat we in maart 1973 zouden trouwen. Volgens goed gebruik, waar ik het nut helemaal niet van inzag, ging mijn vrouw de week voor het huwelijk weer terug naar huis, nou ja, je legde je er bij neer. En het kerkelijk huwelijk was voor de schoonouders een must maar voor mijn moeder een zege, dat had ze toch maar op diplomatieke wijze voor elkaar gekregen zonder het risico te lopen dat haar ooit verweten kon worden dat het van haar moest. Overigens heb ik het nooit iemand verweten ondanks mijn pure atheïstische status. Het is meer een kwestie van mensen een plezier doen en in hun waan en waarde laten. Alleen het leggen van bloemen voor het Maria-altaar ging ons te ver en werd in gezamenlijk dwingend overleg met pastoor Thöni toch maar geschraapt.

Na de feestactiviteiten in de Laanderstraat en de receptie in de Nor, dineerden we in de Lentestraat. Vandaaruit zijn we weer in ons appartementje gekomen, alleen weet ik bij god niet meer hoe. De

huwelijkse staat werd die nacht niet geconsumeerd want ik was zo zat als een Maleier en daarbij ook nog verschrikkelijk moe van al dat gedoe en een geweldig diner.

De nieuwe era werd ingeluid met een enorme pijnlijke kreet toen ik 's ochtends opstond want ik toen ik opstond stapte ik in een verdwaalde stopnaald die naast mijn bed lag. Maar de zonsondergang was fantastisch en aangezien we vanuit onze voorramen in de richting van het westen kenen hebben we van vele fantastische zonsondergangen mogen genieten..

Terworm anno 2021

(Jos, die jongeman die omgekomen was op de kermis in Heerlen was Paul Berkers. Het was op de attractie met die spierwitte kap vlak voor het gemeentehuis. Het was een draaiding, het hobbelde en kennelijk draaide die later op de avond wat te hard. Dacht dat hij 12 jaar was.)

EINDE